

אני מנסה להבין מה גורם להתרגשות כזו, כאשר צופים בסרט. מציעה שלוש תשובות, כולן נכונות ושלוכות זו בזו, לדעתי. אלה השלוש, ותיכף אפרט לגבי השלוש והמכלול.

1. הנושא. תרגום הוא נושא שמשום מה פורט על מיתר כמוס אצל כולנו. אני מכירה את התופעה מסמינרים שנתתי, למשל. יש משהו מרגש בקריאת תרגומים, השוואת תרגומים (אשר רייך ב"הארץ"), ובמחשבה על תרגום. כאילו - כפי שאכן אומר לנו בנימין - משהו עמוק, משהו שחורג מעניין "טכני" בשפה ומגיע ישר למהותנו הכמוסה ביותר, מתגלה במחשבה על תרגום. אגיע לכך בסוף דבריי.
2. הדוברים. הם פשוט מקסימים, מעוררים אהבה, הערכה, געגוע אפילו.
3. המתח האסתטי שמאפיין את הסרט. אתחיל כאן, אפרט בסדר הפוך.

כמו משיכת ארוכה של קשת על מיתר, אנרגיה אחת, מתמשכת, שאינה נעצרת. זו האיכות האסתטית של הסרט. איך היא מתקבלת? קודם כל, המוסיקה עצמה: הסרט נפתח כבר **בצרימה**, מוסיקה טעונה מאד, משדרת **אי-הלימה, אבל גם יופי**. אנחנו מקבלים מיד את האפיון הכפול (לפחות) של תרגום: אי-הלימה ("לא הייתה התורה יכולה להיתרגם כל צורכה" בצד יופי פואטי מסוג חדש, יצירתי. וכך גם ננעל הסרט. הברות קטועות, אבל משמעות שאנחנו כבר אוחדים בה. במקביל, התמונות. "**מה רואה אלוהים מבעד לחלון**". ליתר דיוק: **גם "זו אני הבושרת" ו"מכורה שלי"** בשילוב קטוע. יהודה עמיחי עם מהות התרגום, דליה רביקוביץ' עם המומנט האישי, הרגשי, אולי הנשי, של נורית עצמה קודם כל, ולכן גם לאה גולדברג עם העברית ("מכורה שלי"), אבל בעצם לא, הרי זו ליטא. הפער הזה, האשליה, שמאפיינים את התרגום.

מתח הניחוש: איפה אנחנו, התחושה של דמיון גדול בין מקומות שונים, חדרים שונים. כמו בתרגום.

אז מה מבעד לחלון? בתים, עצים, עלים, דודי שמש ואנטנות גם, ולדעתי, לא מה שאנחנו רואים הוא העיקר בכלל, לא מה **שרואה** אלוהים (אבי, אמ) מבעד לחלון, אלא מה שהוא **שומע**: הוא שומע את כל מה שקשור למהות התרגום - **עבודה, בניין, פטפוט, רוח, תחבורה (transport) וציפורים, דהיינו חירות**. כבר כאן מקור למתח, כי למרות יופיים של הצילומים, אני נמשכת דווקא לרעשי הרקע, לסאונד, מפרידה את שתי החוויות החושיות, שמה לב להפרדה הזו, למקום

שבו אפשר להפריד ולמקום שבו אי-אפשר: וגם זו מהות התרגום. כאן עומקה, המשיכה והמתח.

לגבי הדוברים, אני רוצה רק להראות את האופן שבו כל דובר/ת מציע/ה היבט אחר של מהות התרגום, כיצד איחוד כל הדברים מוליך אותנו להבנה מלאה יותר של התופעה הזו. אבל בעצם, מאחורי כל זה עומדת אישיותם הבלתי-ניתנת-לתרגום, הדומי והשוני ביניהם, אף הם מזכירים את הפרובלמטיקה הבסיסית של התרגום, או אולי - את העובדה ששאלת התרגום היא שאלת האנושיות. סנדריק למגר - נשארם על שפת התהום, לא מגיעים להכרעה, מחויבים לקבל מחשבה סתירתית, ואולי יותר מכל זה: "כדי להבין החלטתי לתרגם". (דני דאור) אנד'ל סנט' - הטמפורליות של התרגום, הדיאלוג הבין-אישי, הקשר למהות פנימית, נסתרת, ל"נפש".

יצחק ניבורסקי - הלוקאליות: אין תרגום בין עברית ויידיש דומה לתרגומים בין שפות אחרות. ייחודיותן של השפות, של ההיסטוריה שלהן. אנה לינדה קאלו - התרגום כיצירה, כמאבק.

סיון בסקין - המוסיקה האימננטית לשפה. אגע בכך תיכף. אבל גם השיר של לאה גולדברג, שמעבר למה שכבר אמרתי על הקשר שלו לנורית, ואלינו בכלל, נראה כאילו נכתב ממש כדי לייצג בדיוק את מה שאנחנו חווים בסרט הזה: **"שוק וחצר וסמטה וגינה"**, **"מעיר לעיר, ממדינה למדינה, אנודה עם שיר ותיבת נגינה"**. כמעט סינופסיס של הסרט: היעדר המקריות בתכנון הסרט ובביצועו, בדברים שנאמרים, למרות האשליה שהכל כמעט מקרי, לא מתוכנן, חסר מאמץ.

(מכאן, מדלגת על מנואל פורקנו - האמונה חסרת התוחלת, התרגום ברגע של היעדר השראה + חנה בלוך - דיאלוג בין-תרבותי, ניטשה, דרידה ושיילוק... + אנה בירקנה אור - מציאת הצליל הנכון, התחושה שמרגע מסוים התרגום הופך ל"העברה" אוטומטית + רוזי פנחס דלפואש - הקשר בין היותה סופרת ומתרגמת.)

עלא חליחל: וזו הפעם הראשונה שהסאונד גם משמיע תפילה, מואזין. עלא אכן מדבר על התרגום כהתגלות, כגילוי של המורכב בתוך הפשוט, וגם על רצח האב המחייב אותו.

ועכשיו חזרה להתחלה, למומנט הראשון - מהות התרגום, מהות השפה, הריגוש שבמחשבה על שפה - בפרט על תרגום, תחושת הכמוס שאינו יכול להתנסח. כאן אני מבקשת אתנחתא לשני ציטוטים קצרים מוויטגנשטיין:

"הבנתו של משפט בשפה הרבה יותר קרובה להבנתו של נושא במוסיקה ממה שעשויים לחשוב... מדוע זה ינועו העוצמה והקצב דווקא בקו הזה? אני חפצים לומר: 'כי אני יודע מה פירושו של כל זה'. אבל מה פירושו? אין ביכולתי לומר... אנו מדברים על הבנת משפט במובן שבו ניתן להמירו במשפט אחר האומר אותו הדבר; אבל גם במובן שבו לא ניתן להמירו באף משפט אחר. (ממש כשם שלא ניתן להמיר נושא מוסיקלי באחר.) במקרה האחד, הרעיון של המשפט הוא הדבר המשותף למשפטים שונים; במקרה האחר, הוא דבר-מה שרק המילים הללו, במיקום הזה, מבטאת. (הבנת שיר). (PI 527, 531)

"אני חושב שסיכמתי את גישתי לפילוסופיה כשאמרתי: הפילוסופיה צריכה בעצם להיכתב רק כקומפוזיציה פואטית.... בכך חשפתי את עצמי כאדם שאינו מצליח לעשות את מה שהיה רוצה להיות מסוגל לעשות." (CV 24, 1933-4)

התרגום הוא המקום הברור ביותר בו מוחשת הדואליות הזו של השפה, של הנפש, של האנושיות - ההכרח בהבחנה בין המוסיקה לתוכן אבל גם חוסר האפשרות של אותה הבחנה עצמה. מכאן המתח, והוא נוגע ביופי.